

VẤN ĐỀ CON NGƯỜI TRONG THƠ THANH THẢO

Lê Văn Hậu

Phòng Công tác Chính trị sinh viên, Trường Đại học Cửu Long, Việt Nam

Email: haul6530@gmail.com

Lịch sử bài báo

Ngày nhận: 11/12/2019; Ngày nhận chỉnh sửa: 31/01/2019; Ngày duyệt đăng: 19/3/2020

Tóm tắt

Nhà thơ Thanh Thảo là cây bút viết ở nhiều thể loại, nhưng sở trường vẫn là thơ, đặc biệt thành công với một số trường ca viết sau chiến tranh. Thơ Thanh Thảo là tiếng nói của người tri thức nhiều suy tư, trăn trở về các vấn đề xã hội và thời đại. Viết về con người trong sáng tác của mình, Thanh Thảo dường như có một tình cảm rất đặc biệt đối với người lính. Ông đã bày tỏ những cảm xúc sẻ chia trân trọng, thông cảm, gửi gắm những thông điệp đáng quý, ẩn chứa sự chiêm nghiệm, triết lí về thân phận của con người trong chiến tranh và trong cuộc sống đời thường. Đọc thơ Thanh Thảo ta bắt gặp những hình ảnh con người được miêu tả rất dung dị, mộc mạc nhưng giàu nghĩa tình. Dẫu cuộc sống khó khăn khắc nghiệt, ở họ luôn có ý chí biết vượt qua số phận để đến với cuộc sống bằng cả trái tim.

Từ khóa: *Người lính, thơ Thanh Thảo, vấn đề con người.*

HUMAN ISSUES IN POETRY BY THANH THAO

Le Van Hau

Office of Student Ideology and Political Affairs, MeKong University, Vietnam

Email: haul6530@gmail.com

Article history

Received: 11/12/2019; Received in revised form: 31/01/2019; Accepted: 19/3/2020

Abstract

The Poet Thanh Thao has written in many genres, and poetry is his outstanding one, very successful with a number of post-war long anthems. His poetry is the voice of intellectuals with many reflections and concerns on social and modern issues. With regard to human issues, Thanh Thao was found to have a very special affection for the soldier. He expressed his respects and sympathy, indicating precious messages, reflections and philosophy about human life in war and daily events. Reading his poems, we encountered the images of those people depicted in a simple way, rustic but rich in love. Despite difficulties in life, they always have the will to overcome fates to come to life with all their hearts.

Keywords: *Human issues, poetry by Thanh Thao, soldier.*

DOI: <https://doi.org/10.52714/dthu.9.4.2020.806>

Trích dẫn: Lê, V. H. (2020). Vấn đề con người trong thơ Thanh Thảo. *Tạp chí Khoa học Đại học Đồng Tháp*, 9(4), 72-77.
<https://doi.org/10.52714/dthu.9.4.2020.806>.

1. Đặt vấn đề

Thơ Thanh Thảo ca ngợi tôn vinh con người giàu lý tưởng, khí tiết anh hùng mang đậm tính nhân văn. Trong “Dấu chân những người lính trẻ và thơ Thanh Thảo” của Lại Nguyên Ân đã chú ý tìm hiểu chân dung người lính được phác họa trong thơ Thanh Thảo như một “quan tâm xuyên suốt”, một ý tứ chủ đạo. Trong đó hình ảnh người lính nổi bật nhất ở những điểm: Về đẹp bình thường và vô danh, chất trẻ, sự tự ý thức về mối quan hệ giữa cá nhân với cộng đồng và cá nhân với lịch sử. Lại Nguyên Ân cho rằng, thơ Thanh Thảo là sự đan xen nhuần nhị giữa cái cụ thể và cái khái quát, là cảm quan chân thật về thực tại được trình bày bằng chất giọng trầm, đôn nén.

Trong bài “Thanh Thảo - nghĩa khí và cách tân” Chu Văn Sơn đã cho rằng “chất người chính là nổi trăn trở, niềm day dứt cả đời Thanh Thảo, hơn nữa đó phải là chất người nghĩa khí, vì viết về nghĩa khí và viết bằng nghĩa khí là một mãnh lực của ngòi bút Thanh Thảo”. Nguyễn Đình Thi đã từng nhận định về con người: “khi nói đến con người là các nhà văn chúng ta nhìn vào những người lao động trong hàng ngũ nhân dân... Ta thấy đang hình thành một quan niệm mới về hạnh phúc và sự đánh giá về con người. Hạnh phúc là ở chỗ làm được việc tốt phục vụ cho cách mạng, giúp ít cho người khác, và giá trị con người cũng ở đó. Muốn đánh giá con người, phải đi sâu vào tận phẩm chất tâm hồn của nó, cái phẩm chất ấy biểu hiện trước hết ở ý thức trách nhiệm của con người đối với người khác và đối với mình.”

Ta lại thấy, Thanh Thảo đã khai thác những khía cạnh về đời sống, tâm tư, bản ngã của con người rất chân thật. Những tác phẩm của ông dường như đã soi rọi vào tận tâm hồn người lính cách mạng, con người bình dân, qua đó ông muốn gửi gắm vào đó là những suy nghĩ, những băn khoăn, niềm khát khao về một tình yêu hạnh phúc chân thành và là sự thông cảm sẻ chia cho những con người bất hạnh.

2. Nội dung

2.1. Con người trong thơ Thanh Thảo

2.1.1. Người lính thời chiến tranh

Thanh Thảo sinh ra và lớn lên trong một gia đình vốn có truyền thống cách mạng. Tư tưởng yêu nước đã thấm nhuần vào tâm trí của nhà thơ. Trải qua những thăng trầm, biến cố lớn trong lịch sử đấu tranh của dân tộc, nhà thơ luôn hoài niệm về chiến tranh, vì những ký ức đó không thể phai mờ trong lòng nhà thơ. Bởi thế, người lính trong thời chiến tranh được ông miêu tả rất sắc nét và nổi bật. Những trang thơ của ông mang đậm cảm hứng sử thi, tôn vinh lòng dũng cảm, ca ngợi con người anh hùng, cách mạng để mang lại cuộc sống hòa bình cho dân tộc. Thanh Thảo luôn mang nặng “miền ký ức” về cuộc kháng chiến chống Mỹ đầy trường kì gian khổ.

Các sáng tác về người lính trong thơ ông mang nét chân thật và độc đáo. Đó là những tình cảm thật, con người thật nên khi đọc thơ Thanh Thảo ta sẽ có những xúc cảm rất lạ. Thiệu Mai đã khẳng định “thơ Thanh Thảo có dáng riêng” đó là sự mới mẻ đầy sáng tạo. Hiện thực chiến tranh cùng với những vấn đề nhân sinh quan được ông chú trọng và quan tâm. Bởi thế, phản ánh hiện thực chiến tranh, nhà thơ có những vần thơ về người lính mang đậm dấu ấn lịch sử, bộc bạch những trăn trở rất chân thật. Những người lính ấy chấp nhận hy sinh lặng lẽ và âm thầm. Họ là anh hùng mang nét đẹp lí tưởng, họ hiên ngang khí phách quyết tâm bảo vệ đất nước đánh đổi bằng xương, bằng máu của mình:

đất nước đẹp mệnh mang

đất nước thấm tự nhiên đến tận cùng máu thịt

chỉ riêng cho Người chúng tôi dám chết!

(Thơ nói về hạnh phúc)

Thanh Thảo có ý thức cái tôi cá nhân sâu sắc. Điều đó được thể hiện ở hình ảnh người chiến sĩ ý thức rõ về giá trị và cuộc sống của bản thân mình. Nhưng họ vẫn sẵn sàng hy sinh cho lí tưởng, thậm chí họ biết có thể cái chết sẽ rình rập, cận kề và họ đã đánh đổi cả sinh

mạng, tuổi thanh xuân - độ tuổi đầy mơ mộng và nhiều mơ ước:

*chúng tôi đã đi không tiếc đời mình
nhưng tuổi hai mươi thì làm sao không tiếc
nhưng ai cũng tiếc tuổi hai mươi thì còn chi
cho Tổ quốc*

(Những người đi tới biển)

Chiến tranh khốc liệt qua đi, nhưng nỗi nhớ vẫn còn đó. Thanh Thảo đã cho ta thấy nỗi nhớ về tình đồng đội, đồng chí keo sơn, nhớ về những phút giây vào sinh ra tử, nhớ về sự gian khổ khi thiếu thốn vật chất nhưng vẫn san sẻ cho nhau bằng tình thương, sưởi ấm lòng nhau trong đêm giá rét. Những người lính với tinh thần ấy luôn mang trong mình một lý tưởng cách mạng, họ ước mơ được hòa bình để hòa mình trong niềm vui, niềm hân hoan:

*Ba lô đựng một bộ áo quần
vài gói mắm cùng nắm cơm nhỏ
bếp đã chiến cháy ở dọc bờ suối đá
treo tòn ten mấy ống cống canh chua
nấu lá giang và mắm ruốc
tất cả những gì chúng tôi có được
điều trải cho nhau, trải ra rất thiệt tình*

(Một người lính nói về thể hệ mình)

Bằng sự cảm nhận tinh tế, cái nhìn chân thật về hiện thực đời sống, Thanh Thảo đã diễn tả được sự kế thừa tiếp bước ngọn lửa truyền thống như tiếp thêm sức mạnh hào hùng của dân tộc. Cho dù có trải qua thời gian, những hình ảnh người thời chiến tranh vẫn sáng ngời về đẹp lý tưởng:

*ai đi gần ai đi xa
những gì gửi lại chỉ là dấu chân
vùi trong trắng cỏ thời gian
vẫn âm thầm trải mát tầm mắt ta
vẫn đầm hơi ấm thiết tha
cho người sau biết đường ra chiến trường...*

(Dấu chân qua trắng cỏ)

Bên cạnh những vần thơ ca ngợi người lính, Thanh Thảo cũng bày tỏ niềm xót thương trân trọng đối với những người lính đã anh dũng ngã xuống nơi chiến trường. Tất cả điều đó được Thanh Thảo diễn tả một cách nhẹ nhàng nhưng sâu sắc.

2.1.2. Thân phận con người trong cuộc sống đời thường

Tâm hồn Thanh Thảo rất nhạy cảm và giàu chất suy tư. Thơ của ông mang giá trị nhân văn, đậm chất triết lý đáng trân trọng. Ông đã thấu hiểu cuộc đời từ nhiều phương diện, thân phận con người trong thơ vẫn là những con người nhỏ bé, những kiếp người vô danh, chìm nổi giữa cuộc đời. Đó là hình ảnh của những người lao động nghèo khó, cần cù. Họ thầm lặng làm việc bằng cả trái tim:

*những ngôi sao gọi giạt
nhưng li ti gọi thăm
một dải sáng nhạt xuyên qua vật cản
người đàn bà đẩy xe rác gỗ vào mặt chiếu
*(Khúc chạp 2000)**

Mang âm hưởng khúc ca da diết, trong bài *Lại chào đất nước tôi*, Thanh Thảo đã đồng cảm và xót thương cho nỗi cực nhọc khôn khó của người cu li xe để rồi tác giả phải nghẹn ngào thốt lên:

*những người cu li xe hôm nay
mặt đen nhém khói bom rồi bụi bần
mắt họ chuyển từ trong veo sang tối sẫm
xe ba bánh thùng xe bụng rỗng
có Trường Sơn nào trong thành phố đâu
mà dần từng vòng khó nhọc thế này
*(Lại chào đất nước tôi)**

Hay đó là những con người không chôn dung thân, mượn thiên môn để nương nấu sống cho trọn kiếp người. Đó là ông từ sống ẩn cư trong cõi vô thường “nhìn đầy một không gian im lặng” của đời thường nơi đất Phật mang “hạt cỏ nở xanh” của hy vọng chốn bình yên:

*ta ẩn cư trong thân thể mình như trong ngôi
chùa nhỏ*

*ta là ông từ quét dọn ngôi chùa cha mẹ
cho ta*

*nơi ấy xa cao mập mờ hương khói cha mẹ
ta về*

nhìn đầy một không gian im lặng

con sẽ gieo vào không gian ấy

hạt cỏ nở xanh vì người khác

(*Ẩn cư*)

Tác giả có cái nhìn thương cảm xót xa đối với trẻ em mồ côi. Đáng lý ra chúng phải được yêu thương chăm sóc rất đặc biệt. Thanh Thảo cũng lên tiếng đấu tranh chống bạo hành ngược đãi với trẻ em, bởi các em chính là mầm xanh của đất nước cần được nuôi dưỡng và bảo vệ một cách tốt nhất:

như em gái trăm mẹ mìn dày đọa

biết tìm đâu ra mẹ đẻ của mình?

cứ vợ vất giữa hai bờ địa ngục

khi nhìn thấy tấm bảng chỉ “thiên đường”

(*Lại chào đất nước tôi*)

Sự trân trọng, lòng thương cảm giữa người với người là điều cao quý mà nhà thơ đã dành cho những kiếp người, những mảnh đời đau đó cần sự giúp đỡ. Họ là người tàn tật, là người mồ côi, phận người mất trí:

qua mặt tôi một đứa bé chống nạng tập đi

lúc năm giờ sáng

*một chiếc xe tải khói đen vào thiên nhiên
kể mới*

*một người đàn bà mất trí nhớ chạy về ánh
đèn đường*

phía sau lưng rặng đông

*những con thiêu thân tạm dừng cuộc
kiếm tìm*

(*Khúc chặm 2000*)

Mặt trái của cơ chế thị trường với mặt tiêu cực, khiến cho người ta phải giật mình thảng thốt.

Đó là những hiện tượng nhiễu nhương, trái tai, gai mắt đang phơi bày ra ngoài xã hội:

*đường phố sạch hơn nhưng sông suối
bẩn hơn*

đến biển cả cũng chứa đầy chất thải

ta đầu độc cá rồi ta ăn cá

vòng luân hồi này Đức Phật cũng chào thua

...

có những kẻ điên rồ tới mức

toan biến vòm trời thành bãi rác khổng lồ

(*Trước thế kỉ 21*)

Viết về con người trong xã hội ngày nay, Thanh Thảo không ngừng đắn đo suy nghĩ. Những con người, thân phận ấy sẽ đi đâu và về đâu trong cuộc sống đầy bon chen tạt bật như thế. Tác giả đã bày tỏ những cảm xúc sẻ chia trân trọng, thông cảm và lên án xã hội mới làm mất gốc đi bản chất con người. Thông qua đó, Thanh Thảo cũng gửi gắm những thông điệp đáng quý, ẩn chứa sự chiêm nghiệm, triết lí về thân phận của con người, ca ngợi con người biết vượt qua hoàn cảnh để đến cái thiện, cái tốt. Mặc dầu cuộc sống có vất vả, nghèo nàn nhưng ở họ đáng quý là lòng cao thượng, đầy tình nghĩa chân thành.

2.1.3. *Con người trong cuộc hành trình tìm về ký ức*

Thơ Thanh Thảo chứa đựng cảm xúc ngậm ngùi mà vẫn kiên tâm, đó là những xúc cảm đan xen trong lòng người lính, nhưng vượt lên trên hết vẫn là tiếng gọi thiêng liêng của Tổ quốc thân yêu, cái sắc nhọn, sự mãnh liệt của cỏ, của tuổi hai mươi đã làm ấm lòng dân tộc, đã cho mảnh đất quê hương này được tái sinh, tiếp thêm sức mạnh cho đời đơm hoa kết trái, nên sự hy sinh thực ra lại là tái sinh, là hồi sinh tất cả. Bởi thế, ký ức thời chiến tranh vẫn là nỗi ám ảnh trong lòng nhà thơ. Cho dù hòa bình đã lập lại, đứng trước công cuộc đổi mới, Thanh Thảo luôn hoài niệm về của người lính, đồng đội, họ là anh em đã vào sinh ra tử để rồi phải mang trong lòng nỗi nhớ giữa người ra đi và người ở lại:

*Mỗi lúc xe dừng thẳm cháu vật vờ thấp
nén hương*

*mỗi bữa cháo chợ cơm đường giầu giếm
mời anh một bát*

không dám nói không dám nắc

Anh hun hút thế giới chảy ngược

em ngẩn ngơ rát mặt bụi đường

(Hai anh em)

Nhớ về thời chiến tranh trường kì và gian khổ, những người lính ấy họ phải chịu cảnh thiếu thốn vật chất và sự khắc nghiệt của thiên nhiên. Tất cả cùng chung lí tưởng, cùng chung kẻ thù nhưng trong lòng họ mang vẻ lạc quan, ung dung và hi vọng về tương lai đất nước sẽ hòa bình độc lập:

chúng tôi qua cái khắc nghiệt của mùa khô

qua mùa mưa mùa mưa dai dẳng

võng mắc cột tràm đêm ướt sũng

xuồng vượt sông dưới pháo sáng nhạt nhòa

đôi lúc ngẩn ngơ một ráng đỏ chiều xa

quên đời mình thêm tuổi

những trận đánh ập về đây trí nhớ

(Một người lính nói về thế hệ mình)

Ký ức về cuộc trốn chạy khi bão kéo về vẫn đọng lại sâu đậm trong tâm hồn nhà thơ. Thanh Thảo đã diễn tả cảm xúc đầy nỗi nhớ xót xa:

Cơm nắm, mì tôm, xoong nấu

Thêm một lần dân tôi đi sơ tán

Nhớ ngày xưa trên xe bò cọc cạch

Tránh bom Mỹ tận vùng sâu vùng xa

(Chạy bão như chạy giặc)

Hay đó là cơn siêu bão đã cướp đi tính mạng của hàng nghìn người dân vô tội. Nhà thơ luôn tưởng nhớ về họ như những đồng vọng day dứt khôn nguôi:

rồi có thể người ta quên

mà nhớ

trong siêu bão một bóng sừng nở

bóng sừng ấy màu tím

bão Haiyan màu gì?

(Bóng sừng và siêu bão)

Thanh Thảo có khả năng tạo cho người đọc cảm nhận được những mốc thời gian nhỏ bé những hình ảnh có vẻ bình dị có thể gọi nên một chuỗi cảnh trọn vẹn, và làm cho ký ức trở nên vô cùng sống động:

thoảng tiếng rao

ngày sinh một chiếc bánh tẻ

một bát khoai khô nấu mật

một người mẹ gầy như ban mai

một tiếng cười bên đồng rác

(Ngày 12 tháng 3)

Thanh Thảo sử dụng nghệ thuật hoán dụ làm nổi những chi tiết, tạo cảm giác gợi nên tuổi thơ của nhà thơ, một loạt họa tiết lóe sáng trước mắt ông, tất cả mang lại một cảm giác gắn kết, tính trọn vẹn không bị chiến tranh làm cho đứt quãng. Nhà thơ trở về đúng lúc nơi mình trưởng thành để có thể tìm lại ký ức thời thơ bé:

con lại về nhà thầy má

cây mai mới trông bật hoa

như mắt nắng lạc giữa vùng lụt bão

như mắt má

đăm đăm góc vườn

trong veo màu vú sữa

(Không đề)

Thơ Thanh Thảo mang đậm ký ức có đau thương, có vui buồn về cuộc sống rất chân chất đời thường của làng quê. Bên cạnh ký ức chiến tranh đầy bi tráng thể hiện tinh thần quyết chiến cho Tổ quốc, thơ Thanh Thảo còn là sự giải bày ký ức của nhà thơ về gia đình, về mẹ, về tuổi thơ là những gì tươi đẹp nhất sẽ không bao giờ quên được trong cuộc đời của một con người giàu chất triết lí và chiêm nghiệm.

2.1.4. Con người luôn khát vọng tình yêu hạnh phúc

Nếu như Xuân Quỳnh khát vọng và quan niệm về một tình yêu thủy chung, giàu lòng vị tha, thì Thanh Thảo cũng có những ước muốn

khát khao về một hạnh phúc đích thực. Những năm tháng chiến tranh đầy khói lửa đau thương ấy, trên mảnh đất còn nhuốm mùi chết chóc, biết bao nhiêu lứa tuổi trẻ đã sống và cống hiến cả tuổi thanh xuân cho cách mạng, cho Tổ quốc. Họ đã hy sinh hạnh phúc riêng tư của mình vì độc lập vì tự do cho đất nước. Họ ý thức về thân phận của mình trong khói lửa chiến trường:

hạnh phúc nào cho tôi

hạnh phúc nào cho anh

hạnh phúc nào cho chúng ta

hạnh phúc nào cho đất nước

(Thử nói về hạnh phúc)

Tình yêu là những nhạc điệu cứ ngân vang, là những khúc ca đan xen niềm vui và nỗi buồn. Sự đi tìm hạnh phúc trong tình yêu đôi khi phải chấp nhận đánh đổi những đau thương, mất mát trong cuộc đời:

Buồm không tìm bình yên hạnh phúc

Nhưng hạnh phúc, buồm không tránh xa

Cánh buồm ơi, nếu đúng là hạnh phúc

Đổi bình yên, tôi chấp nhận phong ba

(Kỉ niệm về những câu thơ Nga)

Thanh Thảo cũng diễn tả tâm trạng của người đang yêu tràn đầy thổn thức khi mỗi độ xuân về. Có khi là nỗi cô đơn tuyệt vọng, có khi đem lại chút ánh sáng đầy niềm tin yêu hy vọng đầy nhựa sống của tình yêu:

tôi lướt gió Xuân đầy ngực

tiếng nói em xa cách

Tôi nghe một lần

bao lâu ánh lửa lại tàn

đột nhiên lóe sáng

những ngọn cỏ mọc vào nỗi nhớ

(Chợt)

Hạnh phúc kiếm tìm trong tình yêu của thơ Thanh Thảo nó gần gũi và trong sáng. Cuộc kiếm tìm ấy phải trải qua lửa đạn mang đầy ký ức, suy nghĩ, nhận thức mới, để kiến tạo cho mình thế giới riêng, nỗi buồn và hy vọng riêng. Vì thế, tình

yêu thời chiến tranh trong thơ Thanh Thảo bao giờ cũng đẹp khiến cho ta nhớ mãi.

3. Kết luận

Tìm hiểu, nghiên cứu vấn đề con người trong thơ Thanh Thảo, người viết muốn có cái nhìn bao quát hơn cũng như giá trị tốt đẹp mà tác giả thể hiện qua những trang thơ đầy triết lí, chiêm nghiệm về cuộc đời, về con người. Thanh Thảo có tình cảm rất đặc biệt khi viết về hình ảnh người lính, họ mang nét đẹp lí tưởng của anh hùng cách mạng, họ sống và chiến đấu cho Tổ quốc, cho đất nước. Bằng sự trải nghiệm, Thanh Thảo ca ngợi, đồng cảm cho thân phận con người trong cuộc sống đời thường. Đó là những con người nhỏ bé, những con người lao động hăng say, họ chân chất nhưng đậm tình nghĩa đáng quý trọng. Đọc thơ Thanh Thảo ta lại thấy, con người trong cuộc hành trình tìm về ký ức vẫn là con người đẹp, cao cả. Đó là miền ký ức trong trẻo, cuộc hành trình tìm về ký ức của đồng đội, ký ức về tuổi thơ, về gia đình đã đọng lại cho tác giả nhiều cảm xúc khó diễn tả. Thơ Thanh Thảo thể hiện ý tứ nhẹ nhàng luôn khát vọng về tình yêu hạnh phúc. Tình yêu ấy là sự chắc lọc từ trái tim chân thành giữa người với người là kết tinh của những tâm hồn đồng điệu./.

Tài liệu tham khảo

- Nguyễn, H. B. (2016). *Giáo trình Lý luận văn học*. Đại học Cửu Long.
- Thảo, T. (1977). *Những người đi tới biển*. Hà Nội: NXB Quân đội nhân dân.
- Thảo, T. (1984). *Từ một đến một trăm*. Hà Nội: NXB Hội Nhà văn.
- Thảo, T. (1980). *Dấu chân qua trăng cỏ*. Hà Nội: NXB Hội Nhà văn.
- Thảo, T. (2002). *Trò chuyện với nhân vật của mình*. Hà Nội: NXB Quân đội nhân dân.
- Thảo, T. (2002). *Cỏ vẫn mọc, Trò chuyện với nhân vật của mình*. Hà Nội: NXB Quân đội nhân dân.
- Trần, Đ. S. (2008). *Lý luận phê bình văn học*. NXB Giáo dục.